

השפה שנפלה

יש שפה שמקרבת אותנו אל המוות. זוהי ספרות.
 יש שפה שמרחיקה אותנו מהמוות. זוהי רוב השפה.
 זהו הים הלשוני הגדול שבתוכו אנחנו חיים. הספרות
 פונה נגד רוב השפה.

לפני שנה חליתי בסרטן. השפה שלי נפלה. ביומן שלי – דממה. רק פעם בזמן רב, איזו התקבצות מילים שנועדה לסמן בעיקר את השממה שסביבה, את האדמה החרוכה.

5 באפריל, 2019:

הִפֵּה שְׁלִי מְלֵא בְּשׁוֹק.
 אֲנִי לֹא אוֹכֵלֶת. אֲנִי לֹא מְדַבֶּרֶת.
 לֹא בְּמוֹנֵן שֶׁל exchange.
 אֲמַרְתִּי אֶת מִסְפֵּר תְּעוּדַת הַזֶּהוּת שְׁלִי הַיּוֹם שְׁלוֹשִׁים פְּעַם אוֹלֵי.
 אֲנִי אוֹמֶרֶת מְלִים. אֲבָל אֲנִי לֹא מְדַבֶּרֶת.
 הִפֵּה שְׁלִי פְתוּיחַ לְמַחְצָה, כָּל הַזְּמַן.
 אֲבָל אֲכַל לֹא נִכְנֵס, דְּבוּר לֹא יוֹצֵא.
 הִפֵּה שְׁלִי מְלֵא בְּשׁוֹק.
 אֵין יוֹצֵא וְאֵין בָּא.

לפני שבועיים קיבלתי את המכה השנייה. המכה השנייה היא לא כמו המכה הראשונה, ועל זה אני רוצה לכתוב כאן. אבל קודם כל – "מה שקרה": לאחר שנה של טיפולים,

* נעמה צאל נפטרה לפני הדפסת הגיליון, וזהו ככל הנראה הטקסט האחרון שכתבה בחייה.

כשהתחלתי לסכם את התקופה, ולחזור לחיים – פתאום, שבוע של כאבי ראש עזים. הלכתי למיון וגילו אצלי גרורה במוח. ארבעה ימים אחר כך נכנסתי לניתוח. כעת אני שישה ימים אחרי הניתוח. יש בדיקות חדשות לעשות. את הטקסט הזה אני כותבת מתוך הדי הזעזוע, האחרים מאוד, של המכה השנייה.

השפה שלי היא שפה שנפלה וקיבלה מכה חזקה. היא התפרקה בנפילה. במשך השנה האחרונה אני אוספת אותה לאט מהרצפה, מנסה להשיב אותה אלי בחשדנות, גם בעדינות גדולה. עכשיו היא כבר נאספה לי באיזה אורח שברירי: ואז התקבלה המכה השנייה. אבל המכה השנייה היא מכה אחרת. היא המכה שאחריה מדברים.

אני כותבת על המכה הראשונה והמכה השנייה בעקבות ז'אן אָמְרִי. אחרי המכה הראשונה לא מדברים. אני עצמי, במשך שנה, לא הצלחתי לכתוב שום דבר. אחרי המכה השנייה אני כותבת את הטקסט הזה. אבל אני כותבת את הטקסט הזה עם סימנים כחולים בשפה. ואני רוצה לכתוב, שאולי ספרות נכתבת תמיד עם סימנים כחולים בשפה. שאולי אין ספרות בלי סימנים כחולים בשפה. שספרות נכתבת אחרי שמקבלים מכה בשפה.

אחרי המכה השנייה יש לשון. מאחורי הצירוף "השפה שנפלה", שבחרתי לקרוא לקטע הקצר הזה, שמעתי למשל את הצליל של ספר הילדים, "הביצה שהתחפשה". אחרי המכה הראשונה לא שמעתי צלילים. אחרי המכה השנייה אני יכולה לשמוע צלילים. אבל אני עם סימנים כחולים בשפה. ומאחורי "השפה שנפלה", "הביצה שהתחפשה", אני שומעת גם את קולו השתוק של דן פגיס, שכתב את ספר הילדים היפה הזה, ואת קרוונותיו החתומים.

*

מכאן ואילך אני לא מצליחה לאחות את הדברים שלי לטקסט רציף. בצער וגם בהתנגדות (ימים רבים אני מזיזה פסקאות למעלה ולמטה) אני נאלצת לקבל את העובדה שמכאן ואילך הטקסט הזה יהיה בנוי מפרגמנטים שאסמן בכוכביות מפרידות. יש בי התנגדות גדולה לכך, אבל זה כנראה חלק ממה שאני כותבת עליו. מאוד רציתי לכתוב את הדברים בבהירות, ברצף, שאפשר יהיה פשוט לקרוא ולהבין.

*

אני חושבת שאין דבר כזה, ספרות בורגנית. כי אין ספרות שאיתה אפשר להתכרבל על ספה. על ספה מתכרבלים עם סיפורים, אבל לא עם ספרות. כי ספרות לא באה לספר לנו סיפורים. ספרות נועדה לגרום לנו לחשוב על האופן שבו אנחנו מספרים לעצמנו סיפורים. ואם הספר שאנחנו מחזיקים כשאנחנו מתכרבלים על הספה שלנו, הוא במקרה גם ספרות – הספה לא נשארת ספה. מאחורי הגב, מתחת לישבן, באיזור הכי חמים ומכורבל, נפער חור, נכרה בור: נופלים.

*

יש שפה שמקרבת אותנו אל המוות. זוהי ספרות. יש שפה שמרחיקה אותנו מהמוות, בונה מגדלים. זוהי רוב השפה. זהו הים הלשוני הגדול שבתוכו אנחנו חיים. הספרות פונה נגד רוב השפה.

*

אולי שירה נכתבת באמת רק אחרי אושוויץ.

*

המטאפורה היא ראשית ההחלמה. אבל הספרות איננה מחלימה. הספרות נמצאת תמיד רק בראשית ההחלמה, אף פעם היא לא מחלימה במלואה. הספרות לא מבינה בכלל, מה זה, "מחלימה במלואה". כי אנחנו בני אדם. ואנחנו כל כך שבריריים. וזה בדיוק מה שהספרות באה לספר לנו, בדרכים שונות ומשונות, דרך המון סוגים של סיפורים. שאנחנו בני אדם. ואנחנו כל כך שבריריים.

*

אנחנו עובדי הבניין של השפה. העבודה שלנו נעשית תמיד בתוך בניין חשוף־קורות. אין שם ספה. אין תמונות יפות, או כוס קפה חמימה בספל נקי. כי אנחנו כל הזמן רואים את הפיגומים. כל הזמן אנחנו יודעים את הפיגומים. את שבריריותו המדהימה של המבנה, את פוטנציאל הקריסה התמידי של הבניין כולו, הבניין הזה שאותו אנחנו בונים. גם אנחנו בונים מגדלים. הרי גם אנחנו מספרים סיפורים. וגם אנחנו, אנחנו מודים בשקט בינינו לבינינו, כל כך אוהבים את אשליית הבית היפה, על קירותיו המסוידים. אבל הסימנים הכחולים שלנו תמיד איתנו. וכל הזמן אנחנו יודעים את הפיגומים. כל הזמן אנחנו רואים את הפיגומים.

אבל זה לא שאנחנו לא שותים קפה, בתוך הבניין חשוף הקורות. אנחנו דווקא שותים, אבל זה קפה של פועלים. ואנחנו לוקחים לעצמנו רגע של הפוגה, מניחים את כלי העבודה שלנו. מתיישבים על כיסא פלסטיק שהנחנו לעצמנו בתוך הבניין חשוף הקורות, כיסא מוכתם קצת מטיח וטיט, שאנחנו מאוד אוהבים. התקנו כבר שקע חשמלי בבניין: אז הבאנו גם קומקום, וכוס חד פעמית. ואנחנו עושים לעצמנו קפה שחור, מערבבים לאט את הסוכר, מתיישבים על כיסא הפלסטיק המוכתם שלנו, לוקחים לנו רגע אחד להתבונן בקורות הבניין הנישאים. נהנים מהסיפור, נשאבים: עולים בתוך רגעי השיא, מחכים בקוצר רוח לסיום, לא מאמינים.

ואז מאמינים. הבית, בית האשליה חסר המוות, המלא בהנאה, המלא בנחמה (סיפורים הרי נועדו לנחמה, אנחנו האחרונים שנקל בזה ראש, גם אנחנו, בעיקר אנחנו, הערים כל

כך למוות, כה זקוקים לנחמה שהשפה יכולה לתת לנו, בסיפורים) – אבל האור עולה ואנחנו מרגישים. כי הסימנים הכחולים שלנו תמיד איתנו. הקפה הסתיים. בתחתית הכוס גרגרים. הספה – כיסא מפלסטיק. הקירות – פיגומים. אנחנו רואים את הקונסטרוקט בעיניים צלולות. איתו אנחנו עובדים.

*

מה שכן, הספרות היא משת"פית. היא הראשונה לקפוץ לעשות משא ומתן עם האויבים הכי גדולים. כי היא לא נמצאת בבידוד. ספרות היא השתתפות, התלכלכות, כניסה אל עובי הקורה של היומיום הכי יומיומי. ספרות עובדת בחוץ, בתוך תוכה של רוב השפה, מתלכלכת ונדבקת כל הזמן בחיידקים.

כי ספרות היא אמנות הקונטמינציה. והיא עושה פעולה אלכימית מסובכת מאוד, של לקיחת החומר הרעיל, של רוב השפה, והפנייתו כנגד עצמו, לחתור, בתנועה קמיקזית נגדית, נגד טבעו הפנימי: לקרב אל המוות, לא להרחיק. אבל זה לא מבחוץ, זה לא דרך היאלמות, הפניית עורף לרוב השפה: הספרות פונה נגד רוב השפה, אבל היא חותרת כנגדה מבפנים.

כששומעים את גלן גולד, נפגשים עם המוות. אבל כדי לשמוע את גלן גולד צריך להיות בבידוד, הרחק מן החיידקים. הספרות היא לא בבידוד. אנחנו עובדים עם החיידקים, אנחנו גם נדבקים בהם, כל הזמן. מכל האמנויות, אנחנו הכי לא-טהורים. אנחנו עושים משא ומתן כל הזמן עם האויב הכי גדול והכי אינטימי שלנו, כי אנחנו מכירים אותו מבפנים. אנחנו בכלל אחים. יש לנו אותו די.אן.איי. האויבים הגדולים שלנו דומים לנו כל כך, הם בשר מבושרנו. ולמען האמת, אנחנו כל כך אוהבים לשחק איתם. כשאנחנו רואים אותם בחצר, אנחנו הכי מתרגשים. אם הם לא שם, אנחנו מחכים להם בקוצר רוח שייצאו כבר לשחק. כי הרי נולדנו יחד, גדלנו במשפחה מרובת ילדים, אנחנו מכירים את האויב הזה ואת הסכנה שלו כל כך מקרוב, כל כך מבפנים. הם היו יכולים להיות אנחנו, ואנחנו בקלות היינו יכולים להיות הם. יש לנו בדיוק אותן הנטיות ואותם הכישרונות ובמובן מה גם אותם המאווים. בצורה פרוורטית כמעט, אנחנו הכי קרובים. אבל תוך כדי המשחק איתם, תוך כדי ההידבקות בחיידקים שלהם, וההדבקה שלהם בחיידקים שלנו, המתנגדים, אנחנו גם כל הזמן זה בזה נלחמים.